

Chloupek, Jan

Profesní mluva

In: Chloupek, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1986, pp. 45-46

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122199>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IV. PROFESNÍ MLUVA

Podobně jako v případě slangu a argotu neběží u profesní mluvy o strukturní útvar národního jazyka, nýbrž pouze o zvláštní lexikální, popřípadě zvláště u profesní mluvy ještě frazeologické vrstvy. Mluvnická stavba profesní mluvy je podle komunikační situace spisovná, obecně česká, interdialektová nebo zřídka nářeční. Slovní fond vcelku zůstává nedotčen, specifická vrstva zůstává spjata toliko s profesí, může však působit velmi nápadně.

Profesní mluvou se rozumí zvláštní soubor vyjadřovacích prostředků určité skupiny zaměstnanců, kteří při pracovním procesu nebo při výkonu služby užívají termínů nebo terminologických spojení bez zřetění k jejich spisovnosti, a to pouze pro jejich výrazovou úspornost a pro jejich spolehlivou jednoznačnost v daném pracovním kontextu. Spisovná čeština totiž některé termíny dotvořila později, když už byl rozšířen výraz nářeční nebo přijat výraz cizí. Jindy se zase vidí formální přednost nespisovného výrazu proti náležitějšímu pojmenování spisovnému v jednoslovnosti — ostatně tento faktor bývá při hodnocení hybných sil jazykového vývoje často podceňován. Základní příčina oprávněných pochybností o spisovném charakteru mnoha profesních výrazů spočívá v jejich nejednoznačnosti mimo omezené pracovní prostředí (např. *chemička* ve významu chemického závodu; invariantní význam názvu číslic platí jen mimo pragmatický kontext, srov. *stovka*; též predikace se slovem *dělá* zastupuje podle situačního kontextu různé významy, např. *Za hodinu bychom vás udělali bez čekání*); jiné výrazy se pro spisovný jazyk diskvalifikují fonologickým nebo tvaroslovným složením (*štajgr*; *stavař* — tj. s příponou *-ař* k slovesnému kořeni). Dále se na některých pojmenováních nesjednotili ve své vyjadřovací praxi odborníci, a proto nepřekročila práh individuálních tvoření.

Pojem profesní mluvy je pro analýzu jazykové situace přínosný. Především pojmenovací motivací odlišuje se od slangu; s ním totiž bývá profesní mluva slučována, ačkoli slang představuje zásadně vrstvu nespisovnou, kdežto profesní mluva proniká do spisovnosti, zásobuje v ne-

málo případech terminologii oborů, nebo zůstává na okraji spisovnosti. Důležitý rozdíl týká se toho, že slangová vyjádření vznikají jako synonyma k vyjádřením běžným, úředním, racionálním ap., jinak řečeno konotují kvality mimořádnosti, neoficiálnosti, emocionálnosti, vtipu, kdežto výrazy profesní s touto intencí tvořeny nejsou, i když porůznu tyto kvality nést mohou.

Vedle publicistického vyjadřování vniká právě profesní mluva jako druhý klín do obecného úzu a spoluvytváří charakteristiku moderního vývoje naší mateřštiny. Její existence představuje několikeré výhody jak pro vyjadřování samo, tak pro jazykovědnou teorii: bez obtíží se napojuje na denní obecný úzus, zejména procesem univerbizace, snadno se vtírá do jazykového povědomí, obchází v běžné mluvní praxi otázku spisovnosti, resp. nespisovnosti (srov. spis. *stavbař* × nespis. *stavař*, podle SSJČ „slangové“), je bohatým zdrojem terminologickým.

Profesní mluva se v posledních desetiletích ku prospěchu věci odtrhuje od svého regionálního základu, překonává svou územní omezenost. Naopak se posilují integrující tendence; neběží-li o základní výrobu a přímou distribuci, je užívaná terminologie sjednocována též internacionální povahou RVHP.

Literatura

Hubáček, J.: O českých slanzích. Ostrava 1979.

Křístek, V.: Poznámky k problematice slangů a argotů. SaS 34, 1973, s. 102 n.

Nekvapil, J.: On the Communicative Approach to the Study of Slang. In: A Reader in the Czech Social Linguistics. V tisku.

Utěšený, S.: K metodice studia sociální stratifikace jazyka. SaS 28, 1967, s. 434n.